סמל המדינה

מתוך מאגר מולטימדיה 'כל שנה מחדש'

<u>ייצוגיות סמל המדינה</u>

אחד המאפיינים של מדינה ריבונית הוא קיומם של סמלים כמו, דגל, המנון וסמל, המייצגים אותה כלפי פנים וכלפי חוץ. הם מעניקים תחושת זהות משני כיוונים: כלפי פנים – הרגשת השתייכות לקבוצה (כל מי שנושא תעודת זהות שעליה מוטבע סמל המדינה הוא אזרח ישראלי) וכלפי חוץ – הגדרה עצמית, והבחנה ממדינות אחרות. אני ישראלי – להבדיל מאנגלי.

סמל המדינה הוא ייצוג גראפי המביע משמעויות ורעיונות שמעבר לו.

מרכיבי הסמל של מדינת ישראל לקוחים ממקורותיה הקדומים של האומה היהודית. סמלה של מדינת ישראל אמור לייצג את המשכו ואת הגשמתו של החלום הציוני. לעומת הדגל שנוצר בגולה ושימש דגלה של ההסתדרות הציונית, נוצר סמל המדינה בארץ. תהליך בחירתו היה ארוך ולווה בהתלבטויות שכן עיצובו דרש הכללת מרכיבים צורניים בעלי מטען סמלי.

<u>ההחלטה על צורת הסמל</u>

עם הקמת המדינה והצטרפותה לארגון האומות המאוחדות, נוצר הצורך בסמל רשמי שיבטא את ריבונותה בין מדינות העולם. מועצת המדינה הזמנית פנתה לכל אזרחי ישראל בבקשה שיגישו הצעות לעיצוב סמל למדינה. הוגשו כ - 450 הצעות, ומתוכן נבחרה ההצעה של האחים מקסים וגבריאל שמיר. הצעתם המקורית הייתה מנורה מודרנית שמעליה שבעה כוכבים (אשר מציינים שבע שעות עבודה לפי חזונו של הרצל, ומבטאים בכך את רוחה הליברלית-מודרנית של המדינה) ומשני צִדיה ענפי זית. ה"וועדה לסמל ולדגל" הציעה להסיר את הכוכבים ולהחליף את המנורה המודרנית בהעתק מדויק של ה מנורה המופיעה על שער טיטוס כך הובע הרעיון כי המנורה "שבה הביתה" מגלות ארוכה. זהו סמל להתחדשותו של עם ישראל.

בשנת 1949 הוכרזה בחירתו של סמל מדינת ישראל.

מה בין חזון זכריה לסמל המדינה?

"וַיָּשָׁב הַמַּלְאָךְ הַדּוֹבֵר בִּי וַיְעִירֵנִי כְּאִישׁ אֲשֶׁר יֵעוֹר מִשְּׁנָתוֹ; וַיֹּאמֶר אֵלַי מָה אַתָּה רוֹאֶה. וָאֹמַר רָאִיתִי וְהִנֵּה מְנוֹרַת זָהָב כֻּלָּהּ וְגֻלָּהּ עַל רֹאשָׁהּ וְשִׁבְעָה נֵרוֹתֶיהָ עָלֶיהָ שִׁבְעָה, וְשִׁבְעָה מוּצָקוֹת לַנֵּרוֹת אֲשֶׁר עַל רֹאשָׁהּ; וּשְׁנַיִם זֵיתִים עָלֶיהָ אֶחָד מִימִין הַגֻּלָּה וְאֶחָד עַל שְׂמֹאלָהּ; וָאַעַן וָאֹמַר אֶל הַמַּלְאָךְ הַדּוֹבֵר בִּי לֵאמֹר מָה אֵלֶּה אֲדוֹנִי? ... וַיַּעַן וַיֹּאמֶר אֵלַי: זֶה דְּבַר ה' אֶל זרובבל לֵאמֹר לֹא בְחַיִל וְלֹא בְּכֹחַ כִּי אִם בְּרוּחִי אָמַר ה' צְבָאוֹת" (זכריה ד 1-6).

זכריה מהנביאים שפעלו בימי שיבת ציון (516 לפני הספירה), בתחילת תקופת בית שני. זכריה מעודד את השבים בנבואות על תקומה ובניין הריסות ירושלים.

בחזונו הוא רואה מנורת זהב שבה שבעה נרות, שבעה מוצקות וענפי זיתים משני צדיה.

הפרוש לשבעת המוצקות ניתן בפסוק 6: "לֵאמֹר לֹא בְחַיִל וְלֹא בְּכֹחַ כִּי אִם בְּרוּחִי". המלים כאילו נוצקו בתוך שבעת נרותיה של המנורה. הביטוי הסמלי של אור המנורה ושל אורם של ענפי הזית מתגלם במלה "רוחי". אלו הם כל המעשים המאירים והנאורים המרבים בעולם רווחה ושלום (ע"פ נגה הראובני).
הגולה הנזכרת שמשה כנראה לאגירת שמן וממנה היו ממלאים את הנרות. שני הזיתים שמצדי הגולה נועדו לספק שמן לתוכה. השמן הזורם מאליו אל הגולה, כפי שראה זכריה בחזונו מייצג את שני האישים – זרובבל בן שאלתיאל מזרע המלוכה, המייצג את הרשות המדינית, ויהושע בן יהוצדק הכהן הגדול המייצג את הרשות הרוחנית. שניהם נמשחו בשמן זית כשנתמנו לתפקידם.

<u>סמל המדינה וטבע הארץ</u>
מוטיבים רבים מטבע הארץ חברו בסמל המדינה:
מקורה הצורני של המנורה הוא "עץ החיים". במסורת היהודית קשור עץ החיים בעץ השקד, אולי משום שהשקד מקדים לפרוח. הוא מסמל חיים ותחייה. מטה אהרון הנץ תפרחת שקד (במדבר יז 23) והוא סמל לעצמתו של ה': "שוקד על דברו לעשותו" (ירמיהו א' 11). קני המנורה מעוטרים בדוגמת פריחת השקד: כפתור ופרח לסירוגין.

ענפי הזית באים לבטא כמיהה לשלום ומוטיב נוסף - האור.
מהזית מפיקים שמן בו השתמשו להדלקת המנורה. אך עץ הזית מאיר לא רק בשמנו, אלא גם בנופו: צדו התחתון של עלה הזית מכוסה קשקשים זעירים, המשווים לעלה צבע בהיר בעוד צדו העליון כהה מאד. כאשר נושבת הרוח בענפי העץ, נוצרים ריצודי אור עקב שני הצבעים המנוגדים.
ישראל נקראים "זית רענן" (ירמיהו, יא 16) שהם מאירים לכל (שמות רבה לו, א); כשבישרו המלאכים לשרה אמנו על הולדת יצחק "האירו פניה כזית" (בראשית רבה כג, ג) והיונה שהביאה עלה זית אל תיבת נוח בשעת המבול "הביאה אורה לעולם" (מדרש תנחומא, חדוה א).
בכל ענף זית יש שלושה עשר עלים המייצגים את שנים עשר בניו ואת בתו של יעקב.

ועוד על...מנורת הכנסת
מול הכניסה למשכן הכנסת בירושלים ניצבת כיום תבנית מנורה שהיא מתנת חברי הפרלמנט של בריטניה לבית הנבחרים של ישראל. תבנית המנורה היא פרי יצירתו של הפסל היהודי בנו אלקן ועוצבה במשך שמונה שנים. היא יצוקה בברונזה, גובהה 5 מ' ורוחבה 4 מ'. היא מורכבת מ- 29 תבליטים.
בתבליטים באים לידי ביטוי תולדותיה של האומה היהודית ובהם משתקפים היצירה הרוחנית המפוארת של האומה, דמויותיה המרכזיות והאירועים הרי הגורל שפקדוה במרוצת הדורות.
המאורעות פזורים ללא סדר כרונולוגי, כאשר לכל תבליט שעל אחד הקנים בצד אחד, יש תבליט משלים, מקביל או מאיר צד אחר של הנושא בצד השני.
הקנה האמצעי שממנו נובעים שאר הקנים מציג את תמצית הקיום היהודי (אורח החיים היהודי, התקווה לגאולה), את עיקרי האמונה היהודית (ציות לצו האל, שמע ישראל, לוחות הברית, החלוצים) ודמויות מרכזיות בחיי האומה (משה, דוד, הרמב"ם, רות, רחל ועוד).

זיהוי הסמל ומרכיביו

נזהה את סמל המדינה במקומות שונים: על גבי תעודות וניירות רשמיים, במוסדות ממשלתיים, בתעודת זהות ועוד.
נזהה את מרכיבי הסמל בתצלומי אתרים ובחפצים: ברצפות פסיפס, בחפצי יודאיקה וכדומה. נדגיש את הקשר הסמלי בין סמל המדינה ובין מרכיביו (המנורה, ענפי הזית, המילה "ישראל") המופיעים לאורך הדורות.

תעודה משלנו

נכיר תעודת זהות על מרכיביה: סמל המדינה המוטבע עליה, המספר, נרתיק הפלסטיק הכחול העוטף אותה.
ניתן להראות בספח (אם יש) את החתימות בבחירות לכנסת ולרשות המקומית.
כל ילד יכין לעצמו תעודת זהות או דרכון. נוסיף תמונת פספורט ונחתים את סמל המדינה.
ניעזר בהורים להוספת מספר הזהות של הילדים.

בוחרים בסמל למדינה

הממשלה הראשונה של ישראל הכריזה על תחרות להכנת סמל המדינה. נבדוק מהם הדגמים שהוצעו. מהם הרעיונות והערכים המובעים בכל הצעה? כיצד העיצוב החזותי מביע רעיונות אלו? באיזה סמל היינו בוחרים היום?

נתנסה בעיצוב סמל למדינה:
באמצעות הרעיון שסמל מבטא רעיון או ערך, נבחר תחילה את הערך/הרעיון/המשמעות שאנו רוצים להביע ושלדעתנו מייצג את מדינת ישראל היום. נשווה בין המוטיבים שבחרנו לבטא לבין אלו הבאים לידי ביטוי בסמל המדינה.
אחר כך נבחר את הסמלים והביטויים החזותיים לרעיון. נחליט מהם הצבעים והצורות המתקשרים לרעיון.
ניתן לקשר פעילות זו לשמותיה השונים של ארץ ישראל או למילות שירי ארץ ישראל, כך שכל ילד יבחר שם או שיר ויעצב לפיו סמל למדינה.
אחדים משמותיה של הארץ: ארץ ציון, ארץ הצבי, ארץ הצבר, ארץ זבת חלב ודבש, ארץ חמדה, ארץ האבות.

אפשר לקיים תערוכה של הסמלים המוצעים. כדאי לתת ביטוי גם לרעיונות ולמשמעויות העומדים מאחוריהם.
אפשר לקיים הצבעה ולבחור מתוך הסמלים המוצעים.

נסרוק ציורי ילדים המתארים את סמל המדינה, נקטין ונשכפל את הציור הסרוק עד שנמלא עמוד שלם. ניתן לשכפל את הציור בגדלים שונים.
אפשר לשכפל עמוד כזה על דף מדבקות או על דף מחשב.
נשתמש בדף המדבקות להכנת "מסמכים רשמיים", מכתבים או הזמנות להורים או לכל פעילות חופשית אחרת.

בתנועה: מגן דוד בזוגות ובקבוצות

אביזרים וחומרי עזר:
גומיות וסרטים רחבים, בצבע כחול בשני אורכים: כ - 1.8 מ' (לפעילות בזוגות); כ - 3 מ' (לפעילות בקבוצות של שישה ילדים); נחוץ לתפור את קצות הגומיות כך שיהוו צורה סגורה.
אפשר להשמיע קטע מוזיקלי, בעל אופי שקט, איטי ורגוע, המתאים לפעילות המוצעת. לדוגמה: השיר "הן אפשר" (לחן: דוד זהבי) המבוצע בנגינה בלבד על ידי חליל צד (שם-טוב לוי: "נעימות מולדת", ראה רשימת דיסקוגרפיה).

מהלך הפעילות:
בזוגות: ישיבה מזרחית פנים אל פנים קרוב מאד זה לזה. לכל ילד גומייה תלויה על הצוואר, בחופשיות, כמו שרשרת ארוכה. אחד מבני הזוג אוחז בשתי ידים פתוחות, את הגומייה של חברו, כך שנוצר משולש שווה צלעות. באותה שעה – אוחז השני את הגומייה של חברו, באותה צורה בדיוק. נוצר מגן דוד משתי הגומיות.
השמעת קטע הנגינה. על רקע המוזיקה מתחילים לנוע באטיות. אפשר להקטין את מגן הדוד ולהגדילו; להניע אותו בתאום מצד לצד. בשלב הבא: אחד מבני הזוג קם באטיות ועומד. ממשיכים לנוע. ולאחר מכן: בן הזוג השני קם ושניהם נעים באטיות במרחב.

בקבוצות: עמידה במעגלים. בכל מעגל שישה ילדים. כל ילד במעגל מקבל מספר (מ - 1 עד 6). הילדים בעלי המספר האי זוגי (1, 3 ו- 5) אוחזים בידיהם בגומייה אחת, כך שנוצר משולש שווה צלעות גדול. הילדים בעלי המספר הזוגי (2, 4 ו - 6) אוחזים בידיהם את הגומייה השנייה, באותה צורה בדיוק. נוצר מגן דוד גדול.
השמעת קטע הנגינה. על רקע המוזיקה מתחילים לנוע באטיות ובתיאום. אפשר להקטין את מגן הדוד (על ידי צעידה אטית לתוך המעגל) ולהגדילו. לסובב אותו לכיוונים שונים ואף לנסות להעמידו.

קישורים

- מידע על סמל המדינה
- רקע על סמל המדינה
- מצגת, איך נוצר סמל המדינה
- מאתר הופ! סיפור בתמונות של האירועים, האישיים והאלמנטים הקשורים למדינת ישראל - סמל המדינה

השיר 'מְנוֹרָה וְעַנְפֵי זַיִת'

מילים: רפאל ספורטה
לחן: עמנואל עמירן

מתוך: "זמר לך לגיל הרך – שירי חגים"

על השיר:
מנורה וענפי זית, ועליה הכיתוב "ישראל" – היא הסמל הרשמי של מדינת ישראל. סמל זה הוא די צעיר; צעיר יותר מדגל ישראל וגם מן ההמנון שלנו, התקווה. סמל זה עוצב על ידי האחים גבריאל ומקסים שמיר, ונבחר על ידי מועצת המדינה הזמנית ביום י"א בשבט תש"ט, 10 בפברואר 1949. המקור לרעיון של מנורה וענפי הזית מופיע בספר זכריה: "ראיתי והנה מנורת זהב כולה... ושבעה נרותיה עליה... ושניים זיתים עליה" (זכריה פרק ד', פס' 2-3).

ענפי הזית המעטרים את שני צדי המנורה הם המקור לאור המנורה (שמן הזית שימש להדלקת המנורה בבית המקדש). אלה מסמלים את המלך ואת הכוהן הגדול, שנמשחו לכהונתם בשמן זית. כיום מסמלים ענפי הזית את השלטון הריבוני מצד אחד, ואת מסורת ישראל מצד שני.

על הלחן:
לשיר שני חלקים. החלק הראשון קצר, והוא מציג את פריטי סמל המדינה (מנורה וענפי זית). בחלק השני צלילים גבוהים יותר, המתארים את האור הבוקע מתוך המנורה.

מהלך הפעילות:
- נציג לילדים את סמל המדינה: מנורה וענפי זית, ונתבונן במרכיביו.
- נשוחח על משמעות הסמל בכלל, ועל סמל המדינה בפרט.
- ניצור בידיים מנורה וענפי זית לסירוגין.
- נאזין לשיר. במשפט הראשון נציג את המנורה שיצרנו. במשפט השני נציג את ענפי הזית, ובשני המשפטים האחרונים – את האור הבוקע מתוך המנורה.
- נבצע פעילות זו תוך כדי הליכה במרחב. פעם אחת כל אחד עם עצמו ופעם שנייה בזוגות.
- נבחר שני סוגי כלי הקשה. נלווה את החלק הראשון בכלי אחד ואת החלק השני בכלי אחר.

פעילויות נוספות:
- נספר לילדים על אודות תהליך בחירת סמל המדינה.
- נשווה בין חנוכייה למנורה שבעת הקנים.
- נבקש מהילדים להיזכר בסמלים מוכרים להם.
- ניצור סמל לגן.
- נגזור מעיתונים סמלים שונים.
- נדקלם את "מנורה וענפי זית" לוין קיפניס
- נקשט את הגן בסמלי החג.
- קישור לשיר 'מְנוֹרָה וְעַנְפֵי זַיִת'